

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้นเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ แต่พบว่ามี การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เป็นอันมาก เนื่องจากมีราษฎรที่อาศัยอยู่และมีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นหลักแหล่ง ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ลดน้อยลง และเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องมีการดำเนินการต่างๆออกมา เพื่อที่ทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ในการแก้ไขปัญหานั้นที่ผ่านมาของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่อาศัยของราษฎรในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติไม่ค่อยได้รับผลสำเร็จ เนื่องจากการที่ภาครัฐเองไม่ได้เน้นการให้ราษฎรในพื้นที่เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการเสนอแนวทางแนวความคิด เห็นในการแก้ไขปัญหา การดำเนินการ และการติดตามผลการดำเนินการจึงทำให้โครงการต่างๆไม่ประสบผลสำเร็จและไม่เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากราษฎรในพื้นที่อย่างแท้จริง เป็นผลให้จำเป็นต้องเกิดโครงการแยกพื้นที่เกษตรกรรม/ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยซึ่งประกอบด้วยจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน พะเยา ตามแนวพระราชโบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “ทำอย่างไรสำหรับให้คนที่อยู่ในป่าสงวนสามารถที่จะทำกินได้ โดยถูกต้องตามกฎหมาย. แล้วก็ไม่ต้องระเบียบของทางราชการ ไม่ทำให้ป่าสงวนนี้พังลงไปมากกว่าที่เป็นอยู่” คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2522 ให้มีการดำเนินการช่วยเหลือราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้ได้รับอนุญาตโดยชอบด้วยกฎหมายให้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้ แต่มิใช่การให้เอกสารสิทธิ์ที่จะนำไปซื้อขายเปลี่ยนมือได้ เพียงแต่ให้เอกสารสิทธิ์ “ใบสัญญารับรองสิทธิ์ทำกิน (สทก.)” แบบมรดกตกทอดแก่ทายาทให้สามารถทำกินได้ตลอดไป

การให้สิทธิ์ทำกินแบบ **“แปลงรวมของหมู่บ้าน”** หรือ **“สทก. พิเศษ”** ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแนวทางไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 กำลังได้รับการนำมาทดลองปฏิบัติในพื้นที่ปฏิบัติงานโครงการหลวงในท้องที่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และ ลำพูน

เพื่อเป็นการป้องกันพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ไม่ให้ถูกบุกรุกและทรัพยากรธรรมชาติทำลายไปมากกว่านี้ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยซึ่งอยู่ในพื้นที่ของ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นโครงการหนึ่งที่ได้รับการพิจารณาในการดำเนินการแยกพื้นที่เกษตรกรรม/ที่อยู่อาศัย ออกจากป่าไม้ จากพื้นที่ในการดำเนินการ 8 ศูนย์นำร่องในการจัดทำโครงการ ในพื้นที่โครงการหลวงหนองหอยมีพื้นที่ในการดำเนินการประมาณ 20.73 ตารางกิโลเมตรมีเนื้อที่ประมาณ 12,958 ไร่มีกลุ่มบ้านอยู่ 6 กลุ่มบ้าน มีจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวน 2,141 คน มีแปลงทำกินจำนวน 935 แปลงในพื้นที่โครงการหลวงหนองหอย ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์อีกพื้นที่หนึ่งแต่ก็เป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุก ทำลายพื้นที่ป่าไม้เป็นอย่างมากและสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถส่งผลกระทบต่อชุมชนเมืองอีกพื้นที่หนึ่งได้เป็นอันมาก

การจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และไม่ให้เกิดผลกระทบเกี่ยวกับการแก้ไข ปัญหา พื้นที่เกษตรกรรม/ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเหมือนดังที่ผ่านมา นั้น โครงการหลวงหนองหอยจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มูลนิธิโครงการหลวงได้เลือกให้เป็นพื้นที่ในโครงการจัดที่ดินทำกิน ตัวอย่างนี้ ที่มีการกำหนดหมุดในการแยกพื้นที่ป่าไม้ออกจากพื้นที่เกษตรกรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อต้องการลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกร ผู้ศึกษาจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของโครงการดังกล่าว ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องการที่จะทราบถึงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการของราษฎรในพื้นที่ป่าไม้ในหมู่บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และแนวทางการกำหนดพื้นที่ป่าไม้โดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่โครงการหลวงหนองหอย เพื่อจะเป็นส่วนผลักดันให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญยิ่ง จึงมีความประสงค์ที่จะทำการค้นคว้า ศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาโครงการฯ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีความยั่งยืนของแนวทาง อีกทั้งยังสามารถที่จะขยายผลไปสู่พื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่ที่ให้ความสนใจในแนวทางของการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการของราษฎรในพื้นที่ป่าไม้ในหมู่บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดพื้นที่ป่าไม้โดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่โครงการหลวงหนองหอย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการของราษฎรในพื้นที่ป่าไม้หมู่บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. ได้แนวทางการกำหนดพื้นที่ป่าไม้โดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่โครงการหลวงหนองหอย

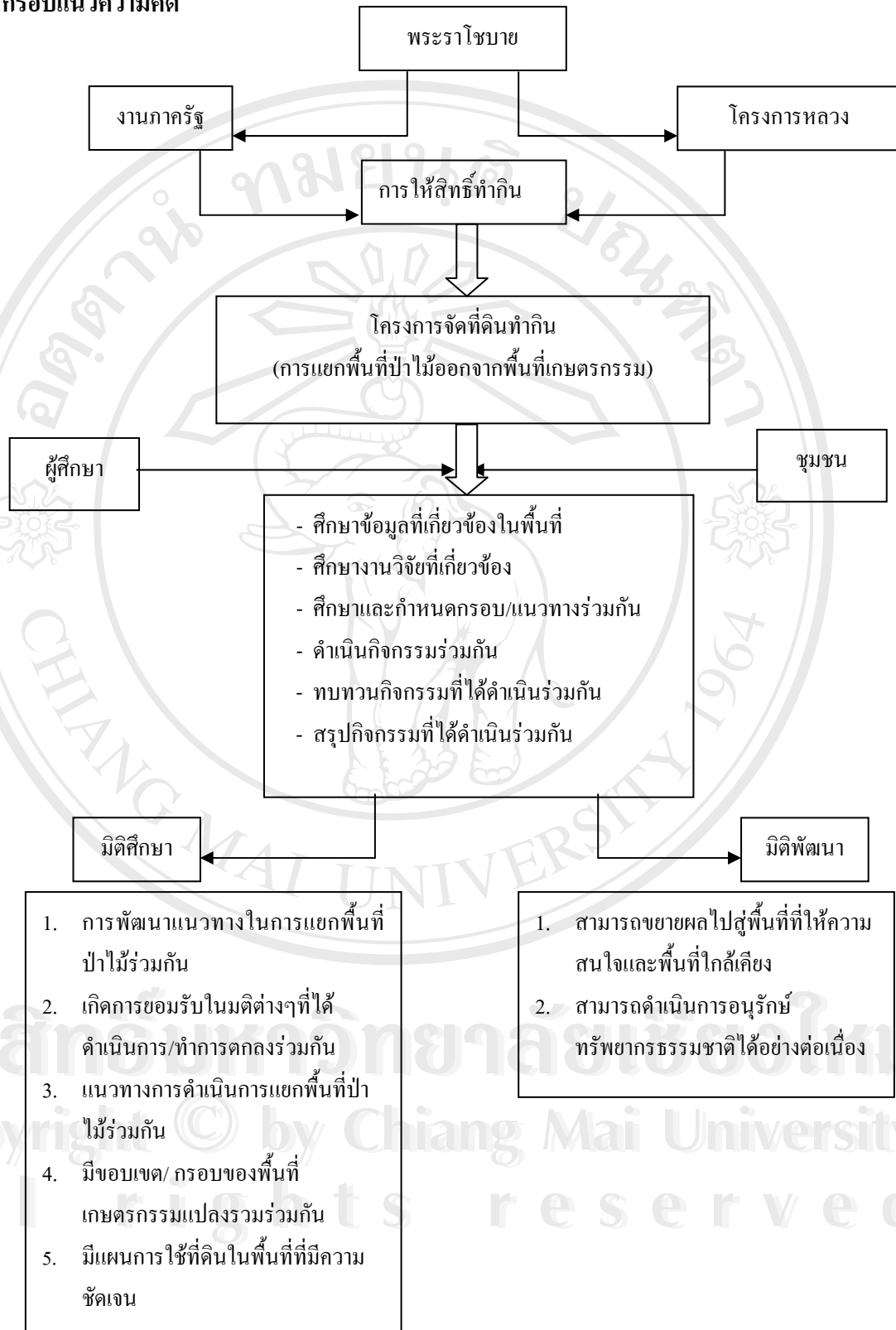
1.4 ระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการกำหนดพื้นที่ป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 และเสร็จสิ้นการดำเนินการศึกษาในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2547 ซึ่งรวมระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาเป็นระยะเวลาประมาณ 9 เดือน

1.5 กรอบแนวความคิด

กรอบแนวความคิดนี้เป็นการอธิบายถึงหลักของการดำเนินการตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ดังแผนภูมิที่ 1

กรอบแนวความคิด

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวความคิด

1.6 คำนิยามศัพท์

การจัดทำแนวเขต หมายถึง การลงหมุดหลักแนวเขตที่ใช้เป็นเครื่องหมายเพื่อบ่งชี้ ระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมกับพื้นที่ป่า ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่เกษตรกรรม หมายถึง พื้นที่ที่ชุมชน สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการทำมาหากินได้อย่างเต็มความสามารถ ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่ป่าไม้ หมายถึง พื้นที่นอกเหนือจากพื้นที่ทำมาหากิน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่อาศัยในหมู่บ้านเขตพื้นที่โครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

โครงการหลวงหนองหอย หมายถึง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้มิชชั่นครอบคลุมพื้นที่ 20.73 ตารางกิโลเมตร ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามระวางแผนที่ทหาร 4746 I

พื้นที่ศึกษา หมายถึง พื้นที่ลุ่มน้ำบ้านหนองหอยเก่าที่มีพื้นที่อยู่ในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมพื้นที่ 20.73 ตารางกิโลเมตร ระวางแผนที่ทหารบก 4746 I

สทก. (สิทธิทำกิน) หมายถึง เอกสารสิทธิ ใบสัญญารับรองสิทธิทำกิน แบบมรดกตกทอดแก่ทายาทให้สามารถทำกินได้ตลอดไป ขายไม่ได้

สทก. (สิทธิทำกิน) พิเศษ หมายถึง เอกสารสิทธิ ใบสัญญารับรองสิทธิทำกิน แบบแปลงรวมของหมู่บ้านขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจของคณะกรรมการหมู่บ้านเห็นชอบ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันในการรับทราบและดำเนินการทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเริ่มประชาสัมพันธ์ประชุมกลุ่มแจ้งให้ทราบพร้อมเสนอความคิดเห็นต่างๆที่อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินการ การคัดเลือกพื้นที่ (หมู่บ้าน) ในการดำเนินการนำร่อง การกำหนดกรอบการดำเนินการ การวางแผนงานของการดำเนินการ การดำเนินการตามแผนงานที่ได้มีการตกลงร่วมกันไว้ในเบื้องต้น การประมวลผลจากการดำเนินการ จนถึงการลงหมุดหลักในพื้นที่ การออกกรอบของการป้องกันและรักษาพร้อมบทลงโทษของกลุ่มบ้านที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้น

การกำหนดพื้นที่ หมายถึง การทำให้พื้นที่สองส่วนที่อยู่ติดกันแบ่งลักษณะของการดำเนินการออกจากกันอย่างชัดเจน โดยมีเครื่องหมายหรือหลักหมุดที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าในระยะไกล